

OVATKO METODIT TÄRKEITÄ?

Pekka Sulkunen kysyy, mitä on tapahtunut yksilöllisyydelle moderneissa massayhteiskunnissa, millä tavoilla moderni yksilöllisyys kääntyy patologioksi ja millaisiksi patologioiksi. Tavoitteena on samalla kehittää metodologiaa sosiologista kulttuuritutkimusta varten.

Kohteekseen Sulkunen valitsee uuden keskiluokan. Keskiluokkaan kuuluvat Sulkusen mukaan ne, jotka eivät kuulu maalaisväestöön, työväestöön tai vanhaan eliittiin. Kysymys ei ole tarkkarajaisesta luokkar ryhmästä vaan mentaliteetista, kulttuurisesta dispositiosta, joka ”koskee meitä kaikkia”. Tätä kautta Sulkunen perustelee sen, että kyseistä kohdetta on mahdollista tutkia keskittymällä keskiluokkaisten ravintoloiden seurusteluryhmiin.

Tutkimuksen ensimmäinen metodiseen otteeseen liittyvä ongelma on sen aineistoissa. Sulkunen tutkii modernin yksilöllisyyden arvoitusta arki-puheen avulla. Sitä tarkastellaan sellaisena kuin se esiintyy ryhmäkeskusteluissa. On mahdollista arvostella ja kysyä, miten aineistot vastaavat tutkimusongelmaa, yksilöllisyyden luonnetta.

Sulkusen käsitys ryhmähaastatteluiden metodisista eduista nojaa hänen Maffesolilta omaksumaansa käsitykseen siitä, kuinka moderni, yksilöitynyt keskiluokka jäsenyty sosiaalisesti heimoperiaatteen mukaan: pieniksi, post-moderneiksi, samanmielisten ryhmiksi, joista kukin puolustaa omaa arvoaan ja asemaansa

hierarkkisten ja kilpailullisten rakenteiden keskellä. On mahdollista ajatella, että juuri ryhmähaastatteluiden avulla päästään kiinni heimon mentaliteettiin, siihen kulttuuriseen logiikkaan, jota ryhmä kantaa. Näin Sulkunen tuntuu ajattelevan.

Näin varmaankin todella on. Tämä ei kuitenkaan perustele väitettä siitä, että sama aineistotyyppe tarjoaisi mahdollisuuden tutkia modernia yksilöllisyyttä tai sen patologioita.

Sulkusen käsityksen mukaan modernin, heimoistuneen yhteiskunnan rakenteellinen erityispiirre primitiivisiin verrattuna on heimojen moninaisuus ja niiden segmentaalinen luonne. Heimo tarjoaa hetkellisen naamion, joka kohta vaihdetaan toiseen. Eikö tällöin ole myös niin, että ryhmähaastattelusta saa ulos kyseisen (osittaisen ja hetkellisen) naamion kulttuurisen logiikan (so. miten kyseisessä heimossa itseä pitää kantaa), mutta että moderni yksilöllisyys on – juuri heimojen segmentoituneesta ja vaihtuvasta luonteesta johtuen – jotain tätä enemmän?

Jos lähtee tämän ajatuksen pohjalta, päätyy epäilemään, että Sulkusen kirjan ongelma ja aineistot eivät ongelmatto sovi yhteen: ryhmähaastatteluiden avulla ei ole mahdollista tutkia modernia yksilöllisyyttä vaan heimonaamioita. Jos ajattelee kuten edellä, olisi myös syytä – nimenomaan yksilöllisyyttä tutkittaessa – kerätä ryhmähaastatteluiden lisäksi myös sellaista aineistoa, jossa

tutkittavat jäsentävät omaa suhdettaan erilaisiin naamioihinsa. Tällaiset aineistot voisivat tarjota mahdollisuuden arvioida ja tulkita erilaisten heimonaamioiden ja ryhmien merkitystä tutkittavien yksilöiden kannalta.

Nimenomaan tätä Sulkunen ei kuitenkaan tahdo tehdä. Tähän liittyy Sulkusen keskeinen metodinen ratkaisu: hän ei tahdo tulkita sitä, mitä ihmiset puheellaan tarkoittavat. Tämä ei Sulkusen mukaan ole mahdollista. Tulkinnan sijasta Sulkunen tekee intervention rakentamalla oman tulkintansa eksplisiitin ulkopuolisesta näkökulmasta.

Vastaavasti ihmisten puheet tulkitaan ”tekstiksi”. Sulkunen arvostelee strukturalistisen lingvistiikan ratkaisua, jossa puhuva subjekti vain korvataan toisella, makrosubjektilla (esim. kulttuurilla). Sulkunen tahtoo tulkita aineiston toisin, puhetekstiksi: kysymys on itsen legitimaatiopolitiikasta, oman habituksen artikuloinnista myönteisten, itseä koskevien määritelmien avulla.

Sulkunen kehittää monimutkaisen puhetekstimuotojen inventaarin, mutta käyttää sitä analysissaan loppujen lopuksi hyvin vähän. Analyysin keskeisenä sisältönä on osoittaa (lähinnä kvalitatiivisen kontingenssianalyysin avulla), että

a) tutkittavat ravintolaryhmit muodostavat samanmielisiä ryhmiä (luku 5)

b) näiden ryhmien jäsenet ovat lujasti kiinnittyneitä

kaksisuuntaisiin rajanvetoihin: ”me” erotetaan ”muista” (”me” olemme parempia); ”minä” erotetaan ”meistä”, (koska ”minä” tahtoo itsepäisesti korostaa omaa suvereenisuuttaan) (luku 6).

c) tätä heimouskontoa pidetään yllä etäisellä puheella, jossa aloite tahdotaan pitää itsellä. Puhetta hallitsee konservatiivinen, itsekäs mieli, joka kantaa huolta omista asioista, erityisesti omasta itsellisyydestä ja paremmuudesta (luku 7).

Tulos tuntuu luettaessa pettymykseltä. Mutkallisten kehittyneiden jälkeen Sulkunen sanoo empiirisen analyysinsä avulla loppujen lopuksi hyvin vähän sellaista uutta, mitä hän ei esitä jo teoksensa aluksi. Kysymys on ikään kuin olemassa olevan teoreettisen ajattelun illustraatiosta aineistojen avulla.

Tämä saattaa johtua muustakin kuin aineistojen pinnallisuudesta. Tulokseen vaikuttaa myös tulkintaa ohjaava metodinen perusratkaisu. Tulkinta ei perustu puhuvan minän oletettuun kulttuuriseen näkökulmaan (vrt. Kortteinen 1992) tai saman syvyyspsykologiseen tulkintaan (vrt. Siltala 1992), vaan perustana on tutkijan ulkopuolinen näkökulma. Tämä näkökulma rakennetaan modernin, keskiluokkaa ja yksilöllisyyttä koskevan kirjallisuuden avulla. Analyysin sisältö rakentuu sen varaan, että tutkija lukee kyseisen teoreettisen apparatuurin keräämiensä aineistojen päälle.

Näinhän kaikessa analyysissa – tavalla tai toisella – teh-

dään. Ongelma on siinä, pääseekö aineisto väittämään vastaan, ja jos pääsee, millä tavalla ja missä määrin. Jos/kun puhujia tarkoituksineen ei (teoreettisesti) lainkaan ole, ei ole mitään ”toista” kulttuurista logiikkaa, joka voisi kyseenalaistaa tutkijan lähtökohtaisesti omaksumat käsitykset tai näkökulmat. Metodinen perusratkaisu tahtoo siis tuottaa sellaista empiiristä analyysia, jota leimaa toisto.

Kolmas pulma liittyy tutkimuksen tiedonintressiin tai mentaliteettiin. Läpi tekstin Sulkunen ihmettelee ja ikään kuin moralisoi tutkittaviensa mentaliteettiä. Tekstissä paheksutaan tutkittavien itsellistä, pakonomaista ja piittaamatonta suvereenisuuspyrkimystä. Heimot Sulkusen mukaan muodostavat ”diskursiivisia vankiloita” (s. 171).

Arvostelu jää kuitenkin pohjansa osalta ohueksi. Sulkusen teoreettisessa asetelmassa ei ole olemassa vankia. On vain vankila. Arvostelu nojaa siihen, että vankilan rakenne ei vastaa tutkijan ajattelua. Kriitikin henkenä on osoittaa, että uusi keskiluokka ei enää kannu luokateorian metafysisistä paatosta, edistyksen ja tasa-arvon lippua. Tämäkin jää epävarmaksi, koska Sulkusen aineistojen nojalla ei ole lainkaan varmaa, mitä lippua tutkittavat oikeastaan kantavat.

Kaikki edellä esitetyt huomiot arvostelevat Sulkusen metodisia ratkaisuja, hänen metodista ohjelmaansa. Sisältönsä puolesta kirja kuitenkin on hyvä. Teksti suorastaan vilisee tärkeitä ja virittäviä ajatuk-

sia modernista yksilöllisyydestä. Sulkunen kirjoittaa loistavasti. Teksti on ilmavaa ja selkeätä, hän käy laajasti lävitse ajankohtaista eurooppalaista kirjallisuutta ja tuottaa – varhempaan sosiologiseen perinteeseen verrattuna – aidoisti uusia oivalluksia modernin yksilöllisyyden sisällöstä ja luonteesta (s. 158):

” – se helpous, jolla tämä anti-oidipaalinainen yksilöllisyys asustaa rinta rinnan valta- ja auktoriteettihierarkioiden lomassa, selittyy sen vaateista: se edellyttää vain itsemääräämisoikeutta ja vapautta nöyryyttävästä paternalismista – ”En minä tahdo valtaanne enkä rahojanne ja voitte pitää sen saatanan statuksen itsellenne. Ymmärrä nyt hyvällä, että kaikki mitä vaadin on pieni tila itseni ympärille. Kutsun sitä minäkseeni.”

Miten on mahdollista kirjoittaa näin tärkeä ja painava kirja näin onton empiirisen analyysin perustalta? Ehkeivät metodit olekaan kovin tärkeitä. Tärkeintä on se, että tutkija osaa ajatella. Ja kirjoittaa.

MATTI KORTTEINEN

PEKKA SULKUNEN
THE EUROPEAN NEW
MIDDLE CLASS
INDIVIDUALITY AND
TRIBALISM IN MASS
SOCIETY
AVEBURY 1992